

ÖNIGAZGATÁSRÓL TÖMÖREN

MILOJKO DRULOVIC: *Samoupravna demokratija.*
Beogradski izdavačko-grafički zavod, Belgrád, 1973.

Ennek a könyvnek szerbhorvát nyelven is meg kellett jelennie ahhoz, hogy egy élelmes francia kiadó ötlete nyomán rádtöbbszünk: az öngazgatás ilyen bemutatására nálunk is szükség van.

Milojko Drulović ismert közéleti munkás, évekig volt képviselő, párttitkár és a Politika Lapkiadó Vállalat igazgatója. Mintegy három évvel ezelőtt Párizsban figyelmet keltő előadást tartott a jugoszláv öngazgatásról. A lépten-nyomon tapasztalt érdeklődés ötletet adott az ottani Fayard Könyvkiadónak: megkérte Drulovićot, készítsen elő egy zsebkönyvre való anyagot az öngazgatás fejlődéséről s a vele kapcsolatos problémákról. Itthon nemcsakára összerállt a mű, s a párizsi ötlet megtetszett a belgrádi kiadónak is. Így azután a könyv mindkét nyelven majdnem egyidejűleg jelent meg.

Ehhez hasonló mű, még nem íródott a jugoszláv öngazgatásról. Eddig senki nem próbálta meg alig valamivel több mint kétszáz oldalra sűríteni az új rendszer húszéves fejlődésének legfontosabb eseményeit. Drulovićnak sikerült megvalósítania ezt az ötletet. Könyve publicisztikai mű, nem tartalmaz bő elméleti fejtegetéseket. Tömören, ahogy azt csak egy verbeli újságíró tudja, vázolja a megtett utat, s mozgásában mutatja be a történelem egyik legnagyobb kísérletét, amelyet sokan — főleg külföldön — még mindig utópiának tartanak. Sallangmentes, szabatos stílusa nagyban hozzájárul ahhoz, hogy műve inkább a tények erejével, s a dilemmák becsületes felmutatásával hat. Az itt-ott felcsillanó szubjektivitás a személyes tapasztalat közlése szervesen kapcsolódik a tényekhez, átforrósítja, hitelesebbé teszi őket. A szerző egy pillanatra sem akar semleges maradni. Hisz az igazában, s másokat is meg akar győzni felele. Tudja azonban a hibák takargatása bumerángxént út vissza, ezért a té-

nyek közlésében következetes és becsületes.

Még felsorolni is sok, mi mindent olvashatunk a könyvben. Egy rövid történelmi összefoglalót követőleg a szerző vázolja a második világháború után kialakult helyzetet Jugoszláviában. Megmagyarázza azokat a kül- és belpolitikai fordulatokat, amelyek 1950-ben az öngazgatás bevezetését eredményezték. Az öngazgatás lényegét taglaló néhány oldal után e rendszer szervezeti felépítésének ismertetése következik, majd a szerző sorra veszi az öngazgatás gyakorlati megvalósításában jelentkező új megoldásokat s a felmerülő problémákat. Az elméleti és gyakorlati újdonságok bemutatása, valamint a velük kapcsolatos dilemmák elemzése valóban mestermunka. Az író itt nemcsak szakmai és tényismeretről tesz bizonyosságot, hanem a megfelelő arányok betartásával megközelíti a tárgyalt problémák valós dimenzióit is.

Íme, hogyan viszonyul néhány időszéri s valóban súlyos dilemmához.

Összeegyeztethető-e az öngazgatású rendszer az egyéni boldogsággal? Hogyan küzd a magasabb célokért? Az öngazgatás első évtizedében mintegy 700 ember viselt valamilyen tisztséget a munkástanácsokban és más szervezetben. Ebben az időben az öngazgatás anyagi alapjainak megteremtése még elsőrendű probléma volt. Mégis a JKSZ akkor meghozott programja kimondja:

»A szocializmus az ember egyéni boldogságát nem rendelheti alá semmilyen magasabb célokért. A szocializmus legmagasabb célja az ember egyéni boldogsága.«

Mi jugoszlávok — mondja a szerző — először nem mondtunk le a szerkeztünk hibás fejlődési koncepciók bírálatáról, utána pedig részt akartunk venni saját elképzeléseink kidolgozásában.

Minden társadalmi rendszerben a tulajdon formái állnak az érdek-

lódés középpontjában. Az öngazgatósi rendszer fő intézménye a társadalmi tulajdon. Drulović elmondja, hogy nálunk a termelési eszközök társadalmi tulajdonban vannak, s a munkaközösség tagjai egyfajta kollektív vállalkozás formájában termelnek. A dolgozók munkájukkal társulnak be a »vállalkozásba«, s azt kombinálják a társadalmi tulajdonban levő termelési eszközökkel. E folyamat eredményeként jövedelmet teremtenek, viselik a kockázatot és gyakorolják öngazgatósi jogukat.

A szerző által alkalmazott módszer bemutatására talán mégis a tékozlásról szóló fejezet a legalkalmasabb. Itt Drulović leírja, hogyan alakul ki a jugoszláv vállalatban a jövedelem, s hogyan oszthatják ezt fel a munkások.

A személyi jövedelem a befektetett munkától függ. Tekintettel azonban arra, hogy az ország piacgazdálkodást folytat, az egyénileg elvégzett munka csak az áru értékesítésén át kaphat teljes társadalmi elismerést. Ettől függetlenül a vállalat összjövedelmét a munkaközösség osztja fel. Ha ez így van, rögtön felmerül a kérdés (különösen a francia olvasóban), hogyan lehet megátolni a tékozlást, az igazolatlanul magas személyi jövedelmek kifizetését. Az író elismeri, a tékozlás veszélye fennáll társadalmunkban, de hozzáteszi: vannak bizonyos fékek társadalmi mechanizmusunkban, amelyek megállíthatják a mértéket felüli fogyasztást. Ide sorolja a szakszervezetek és a Kommunista Szövetség befolyását, a szakszolgálatok fellépését, de az alulról, a munkások felől jövő megszorításokat is, amelyek megghiúsíthatják a szakszolgálatok tékozlását.

Természetesen a hiszékenyebb olvasónak ennyi is elég. De Drulović számol a kételkedő külföldiekkel, sőt a hazai polgárral is, aki jobban ismeri a helyzetet, és további bizonyítékok hiányában üres védekező taktikának minősítené a szerző fejtegetéseit. Ilyen esetekben a legmeggyőzőbb eszközt, a statisztikai adatokat sorakoztatja fel állításainak bizonyítására.

Talált egy valóban komoly, idevágó gazdasági tanulmányt, amely-

nek adataiból kitűnik, hogy az 1962—66-os időszakban a társadalmi szektorban működő gazdasági szervezetek közül csak három nem helyezett jelentősebb összeget az alapokba. A megfigyelt vállalatok nagy része a tiszta jövedelemnek több mint 30 százalékát az alapokba tette. Bizonyítják az adatok azt is, hogy ha a vállalatnak nagyobb a jövedelme, viszonylag többet juttat az alapokba is.

A fent leírt elosztási rendszer tehát észszerű és a saját logikája szerint működik — vonja le a végső következtetést az író.

A továbbiakban szól a szolidaritás formáiról, a kommunális rendszerről, a fejlelően vidékek megsegítéséről, az alkotmányreformról, a politikai szervezetekről, a magánkezdemenyezésről, az ipari forradalom térhódításairól, a tervezés lehetőségeiről, sőt még a vendégmunkások problémájáról is. Műndéből látszik, hogy azokat a problémákat sem igyekezett megkerülni, amelyeknek a megoldása még várat magára, vagy nem halad a kellő ütemben.

Érdemes megfigyelni, hogy például a sztrájkokkal kapcsolatban fejezetben az összefüggések őszinte megvilágítása mennyire hozzájárul a probléma valós dimenzióinak bemutatásához. A szerző a munkabeszüntetések okai közül az alacsony személyi jövedelmeket, az egyes gazdasági ágazatok kedvezőtlen rendszerbeli helyzetét és a sokszor zavaros piaci állapotokat tartja a legfontosabbaknak. A munkabeszüntetések tartalmát, a résztvevők számát, valamint a gazdasági ágazatok közötti és ágazatokon belüli megoszlását táblázatok szemléltetik.

Míndez azonban nem akadályozza meg Drulovićot, hogy megállapítsa: Ha egyes országokban nincsenek munkabeszüntetések, az még nem jelenti azt, hogy náluk a munkásosztály teljes egészében elégedett helyzetével.

Összegezőképp elmondhatjuk: ez a kis könyv a francia olvasó számára útvezetőként szolgálhat az öngazgatósi eszmék birodalmában, nekünk pedig érdekes mozaikszerű képet ad az elmélet körülöttünk zajló megvalósulásáról.

ÁGOSTON ANDRÁS